

OBS! Detta är en översiktsversion av rapporten exklusive alla bidragskalkyler!

Kostnads- och intäktskalkyl för

GRÖNA TORP

Tegnérns Södra Äng, Nässjö kommun

06-04-21

Konsult:

Nils Fagerberg
Ulvsåkra 4:7
Läby Västerby
755 92 Uppsala
073-0443279
nils.fagerberg@home.se

Inledning

Bakgrund

Gården Södra Äng 2:1 som ligger i Solberga socken i Nässjö kommun, har gamla anor. Den nämns i skrift för första gången på 1500-talet. Sedan 1938 har den ägts av släkten Tegnér. Gården är 80 ha stor, varav ca 49 ha består av skogsmark, ca 14 ha åker och ca 10 ha betesmark. Sedan 2004 ansvarar Tegnérska Stiftelsen för lantbruket på Södra Äng. Inom gården finns även en avstyckad tomt med Jacob och Alice Tegnér sommarviste, "Villa Sola", vilket är förklarat som byggnadsminne sedan 1999. Tegnérska Stiftelsen har som ändamål att "*bedriva kulturell verksamhet och öppethållande för allmänheten*" i sitt förvaltande av gården och Villa Sola. När det gäller lantbruksdelen så är stiftelsens huvudsakliga ansvar att förvalta dess fortlevnad, men med förståelse för det kulturarv som är knutet till hela Södra Äng.

Som ett sätt att förena stiftelsens ändamål med dagens hårda ekonomiska villkor inom lantbrukssektorn, har idén om "Gröna Torp" utvecklats. Grundtanken med Gröna Torp är att hitta former där ett hållbart och meningsfullt brukande av marken kan samsas med de moderna livsvillkoren. Det kan uppnås genom att fler människor samarbetar och delar på de lantbrukssysslor som ibland har svag ekonomisk lönsamhet men som samtidigt består av stora livsbejakande kvalitéer.

Konceptet bygger på att gårdens lantbruksverksamhet tas över av ett jordbruksrättskooperativ, bestående av tre eller fyra stycken hushåll, s.k. Gröna Torp. Hushållen får rätten att nyttja inägomark och ekonomibyggnader mot att en hyra betalas till ägaren; Tegnérska Stiftelsen. Kooperativets verksamhet styrs, enligt nuvarande önskemål från ägarna, av en ledning bestående av en part från varje enskilt hushåll samt av en part från Stiftelsen. Även tomtmarkerna och husen ska hyras av respektive hushåll mot betalning till stiftelsen.

Uppdrag

Uppdraget som ligger till grund för den här rapporten är att granska, utvärdera och sammanfatta de ekonomiska aspekter som kan gälla för etableringen av "Gröna Torp". Analysen ska även undersöka om etableringen kan komma att innehålla utvecklingspotentialer för ett långsiktigt gårdsbrukande. Uppdraget är formulerat på följande sätt:

"Konsult anlitas för att ta fram kostnads- och intäktskalkyl för den jordbruksdel som planeras ska brukas av "Gröna Torp"are. Kalkylen ska ta hänsyn till nuvarande drift med den växtodling och djurhållning som idag bedrivs på lantbruksfastigheten Södra Äng 2:1. Kostnadskalkylen ska visa alternativa kostnader och intäkter via en utökning av driften med hänsyn tagen till ekologiska, och andra miljömässiga samt kulturhistoriska hänsynstaganden.

Hänsyn ska också tas till utgifter vad gäller kostnader för brukande av mark, maskiner och byggnader i ett begränsat tidsperspektiv av 5 år närmast etableringen av "Gröna Torp".

Tillvägagångssätt

Rapporten kommer att analysera förutsättningarna utifrån två skilda synsätt. Del A) kommer att redovisa en traditionell företagsanalys över projektet värderat i kr, medan del B) kommer att ge en bredare översikt där även värden som är svåra att uppskatta ekonomiskt tas med. Därutöver kommer del B) att diskutera projektets långsiktiga bärkraft i ett ekologiskt och socialt perspektiv, såväl som i ett ekonomiskt perspektiv.

För att kunna göra en traditionell företagsanalys i del A) är man tvungen att precisera vilka näringsgrenar som kommer att finnas med inom projektet. Analysen här kommer att utgå från ett basalternativ med utgångspunkt från dagens verksamhet på gården. Enskilda bidragskalkyler kommer att göras för varje separat näringsgren. Därefter sammanställs de enskilda bidragskalkylerna till ett gemensamt resultat. Data, områdeskalkyler och sammanställning kommer till stor del att baseras på Sveriges Lantbruksuniversitets databas Agriwise. De siffror som redovisas bör ses som en grov uppskattning eftersom det finns väldigt många valmöjligheter och osäkerheter inbyggda i kalkylen. Ett framtida lantbrukskooperativ på Södra Äng kommer med all sannolikhet att skilja sig på vissa punkter jämfört med det alternativ som valts ut för den här rapporten. Tanken med projektet är ju att de framtida brukarna i kooperativet själva ska bestämma sin inriktning utifrån de ramar som sätts. Siffrorna kan emellertid fungera som en fingervisning om vilka marginaler och utrymmen som finns för lantbruksverksamheten på Södra Äng.

När det gäller analysen i del B) så är det omöjligt att sammanfatta den i några nyckeltal värderat i kr. Analysen kan dock hjälpa till att sätta in projektet Gröna Torp i ett större och mer långsiktigt sammanhang.

Del A, Bidragskalkyl för projektet Gröna Torp

Basalternativ

Basalternativet utgår från att inägomarken på fastigheten Södra Äng 2:1 med stora ladugården, fårhuset, hönshuset samt plansilo hyrs och brukas av jordbruksrättskooperativet. Skogsmarken ingår inte i nyttjandet, men kooperativet har rätt att hugga ved för husbehov. Kooperativet får bruka mark och byggnader mot att en självkostnadsbaserad hyra betalas till ägaren; Tegnérska stiftelsen. Den nuvarande maskinparken får nyttjas av kooperativet mot en årlig hyresavgift. Inga kostnader i samband med överlåtelse av djur och mindre inventarier i ovanstående byggnader från stiftelsen till kooperativet tas med i kalkylen.

Kalkylen behandlar kooperativets gemensamma ekonomi för brukandet av marken och byggnaderna. Kalkylen behandlar därför inte frågan om hur kostnaderna, intäkterna och arbetet fördelas internt inom kooperativet. Kalkylen behandlar således varken stiftelsens eller de separata hushållens intäkter och kostnader för projektet. Kooperativet beräknas bestå av tre stycken hushåll, där varje hushåll även antas ha inkomster från annan arbetsgivare utanför Södra Äng. Tomtmarken ägs av stiftelsen och kostnader för markhyra samt byggnadskostnader blir en fråga att lösa för de enskilda hushållen tillsammans med stiftelsen (se separat konsultrapport om organisationsform). I kalkylen för basalternativet antas således kostnaderna för boendet enbart belasta de enskilda hushållen och stiftelsen, men inte kooperativet.

Den gemensamma driften av lantbruket antas ge vissa externa intäkter från följande verksamhetsgrenar:

1. Vall för hö och bete (10,1 ha)
2. Naturbetesmark (10,3 ha)
3. Pälsfår (Gotlandsfår, 35 tackor, 1 bagge, 60 lamm)
4. Svin (Linderödsgrisar, 2 suggor, 1 galt, 40 kultingar)
5. Mjölkkor (Fjällkor, 2 kor, 1 tjur, 2 kalvar)
6. Kaniner (Gotlandskaniner, 6 honor, 2 hanar, 72 kaninungar)
7. Korn (1,1 ha)
8. Havre (1,1 ha)
9. Ärtor (1,1 ha)

Verksamhetsgrenar med i stort sett bara interna intäkter:

1. Arbetshäst (Ardenner, 1 valack)
2. Värphöns (Åsbohöns, 14 hönor, 3 tuppar, 56 kycklingar)
3. Halm (2,2 ha)
4. Potatis (0,2 ha)
5. Grönsaker (0,3 ha)
6. Ved (48,2 ha)

Utöver ovanstående verksamhetsgrenar finns det naturligtvis förutsättningar till fler verksamheter. Nuvarande verksamhet på gården inkluderar t.ex. gäss, ankor, fruktträd och bärbuskar. Dessa verksamheter har inte tagits med i kalkylen eftersom de troligen inte skapar något ekonomiskt netto i den lilla skala som Södra Ängs verkar i. Kalkylerna för värphöns respektive grönsaker kan ge en inblick i förutsättningarna för den här typen av arbetsintensiva verksamheter. Gäss, ankor, äppelträd och bärbuskar kan emellertid ha ett självhushållande syfte och har definitivt en viktig funktion att fylla i Gröna Torp trots att de inte har värderats ekonomiskt i den här rapporten.

De ekonomiska bidragen för jordbruksverksamheten antas sökas av och tillfalla kooperativet.

Maskinparken antas bestå av de nuvarande redskapen, d.v.s. traktor, plog, harv, såmaskin, gödselspridare, rotorslåtterkross, hövändare, strängläggare, balvagn, självlastarvagn, hökanon, hötork, höhiss, spannmålstork, högtryckstvätt, kompressor, pump, hästvagnar, vedklyv, vedkap, motorsåg, röjmotorsåg och bilsläpvagn.

Stora ladugården är uppförd i trä/timmer med tak av eternit. Innefattar fähus med gjutet golv och äldre inredning för bl.a. mjölkkor. Där finns också foderrum, redskapsutrymmen, reparationsutrymmen, loge och anslutande maskingarage. El och vatten finns i byggnaden. Delar av logen samt inbyggt gårdscafé kommer inte att nyttjas av kooperativet.

Lilla ladugården är uppförd i timmer under tak av eternit. Den innefattar fähus med gjutet golv inrett för får i lösdrift, redskapsutrymmen, f.d. mjölkrum, höloft samt foder/vagnbod med gjutet golv. El och vatten finns i byggnaden.

Hönshuset är uppfört i trä/timmer under tegeltak och är sammanbyggt med panncentralen för mangårdsbyggnaden.

Plansilosan har en överbyggnad som gör den lämplig till förvaringslokal för grovmaterial.

Kalkylen utgår ifrån att inget arbete utförs av anställd personal. Underhållskostnader för byggnader, maskiner och vägar bekostas främst av ägaren till tillgångarna, d.v.s. stiftelsen. Dock antas kooperativet göra vissa mindre investeringar i egna maskiner och inventarier. Inga finansiella räntekostnader tas med i kalkylen.

För varje verksamhetsgren beräknas täckningsbidraget (TB1), d.v.s. nettot mellan intäkter och särkostnader. Täckningsbidraget tar hänsyn till särkostnader nivå 1, vilket motsvarar de direkta kostnaderna för näringsgrenen.¹ Eftersom kooperativet inte beräknas ha några större egna tillgångar blir särkostnaderna 2 och 3 (TB2 och TB3) försumbara, med undantag för arbetskostnaden. I de fall då områdeskalkylerna (kalkyler för respektive verksamhetsgren) har baserats på beräkningar i Agriwise finns även uppskattningar för dessa särkostnader med. I övrigt har enbart arbetskostnaden inkluderats.

Varje områdeskalkyl från Agriwise har omarbetats för att passa till Södra Ängs förutsättningar. Dock står ursprungsförutsättningarna för varje kalkyl fortfarande med på varje kalkylblad. Detta för att skapa en bättre förståelse för bakgrunden till vissa siffror. Generellt grundar sig Agriwise siffror på betydligt större beräkningsenheter än de som har varit aktuella för Södra Äng. Det gör att det finns risk att både intäkter och kostnader kan bli lågt skattade. Vissa justeringar har gjorts på grund av detta.

För att förbättra de ekonomiska förutsättningarna har det antagits att så mycket arbete som möjligt görs av de verksamma inom kooperativet. Arbetsersättningen är satt till låga 80 kr/h med tanke på att arbetsinsatsen förväntas vara en del av en trivsamt och meningsfull livsstil.

Eftersom projektet Gröna Torp även bygger på en hög självförsörjningsgrad redovisas resultatet även i form av mängd produkter.

¹ Särkostnadsnivå 1 innehåller direkta kostnader du inte kommer ifrån om du startar en produktionsgren. Särkostnadsnivå 2 tar även med underhåll för specialmaskiner och byggnader. Dessutom finns det med räntekostnad för låst kapital. Särkostnadsnivå 3 innehåller värdeminskning och ränta för specialmaskiner och byggnader. Här ingår även kostnaderna för arbetet.

Resultat

Beräkningsunderlag och resultat redovisas i medföljande bilagor.

Analysen visar att kooperativet inte behöver så stort rörelsekapital för att komma igång enligt basalternativet, mycket på grund av att de flesta tillgångarna ägs av stiftelsen och att många djur och redskap redan finns på plats. Behovet av rörelsekapital är beräknat till drygt 100 000 kr.

Det arbete som krävs för att driva verksamheten är uppskattat till ca 4500 arbetstimmar per år. Det motsvarar drygt två heltidstjänster. Om varje hushåll (totalt tre stycken) bidrar med en person i arbetet motsvarar det 1500 h per år och person, eller tre tjänster på vardera ca 80 %.

De ekonomiska stöden för jordbruksverksamheten beräknas uppgå till ca 90000 kr/år. (I kalkylerna redovisas bidragen oftast i respektive områdeskalkyl.)

Resultatet per år (efter avskrivningar, men utan särkostnader för arbete, underhåll och ränta) är uppskattat till ca 40 000 kr. Det motsvarar en timlön på mellan 8 och 9 kr för ovanstående arbetsinsats. Man ska dock komma ihåg att i det här fallet kommer en del av intäkterna kooperativet till godo i form av natura. Produkter som mjölk, kaninkött, grönsaker och potatis kommer antagligen att till största delen konsumeras av hushållen internt istället för att säljas. Dessa 8 eller 9 kr i lön kommer i praktiken därför att betalas i form av kött, mjölk, grönsaker eller liknande.

Det totala resultatet (inklusive alla särkostnader och samkostnader, där arbetskostnaden är uppskattad till 80 kr/h) hamnar på ca – 390 000 kr. Som helhet betraktad är jordbruksverksamheten på Södra Äng således inte lönsam.

En alternativ användning av inägomarken där marken utarredas till högstbjudande skulle troligen kunna ge en intäkt på ca 20 000 kr/år, enligt nuvarande marknadspriser.

När det gäller alternativa intäkter och kostnader för basalternativet under ett kooperativs brukande så har de inte värderats i den här rapporten. Det är inte meningsfullt att försöka uppskatta några alternativ så länge det finns för många osäkerheter i själva basalternativet. Generellt sett kan dock resultatet troligen förbättras om verksamheten specialiserar sig på något färre verksamhetsgrenar, eller om någon produkt vidareförädlas. Projektidén bakom Gröna Torp som bygger på ett diversifierat jordbruk med många människor och med verksamhetsgrenar som kompletterar varandra i ett internt kretslopp, är emellertid inte förenlig med en mer långtgående verksamhetsspecialisering. Däremot finns det inget som hindrar att kooperativet hittar nya vägar att förädla sina produkter.

Den produkt som är mest aktuell att vidareförädla i basalternativet är mjölken. Kooperativet beräknas producera drygt 10 000 kg mjölk per år av fettrik mjölk från fjällkor. Det skulle vara ett intressant alternativ att förädla en del av mjölken till ost eftersom mjölken är speciellt lämpad för det.

En annan produkt som ligger nära till hands att vidareförädla är köttet eftersom det är den huvudsakliga produktionen i basalternativet. Det här är särskilt viktigt när det gäller kaninköttet eftersom det är svårt att hitta slakterier som vill hantera den typen av kött. Ett alternativ är att starta ett eget gårdsslakteri. Att starta ett gårdsslakteri är emellertid en starkt reglerad process, vilket gör det till en stor apparat. Det är knappast lönsamt om det bara ska hantera gårdens interna produktion, men skulle eventuellt kunna vara intressant om det erbjuder slakt i lokalområdet.

Ett annat alternativ är att förädla själva köttet, antingen till korvar eller andra matprodukter för försäljning, eller genom att det används i någon form av restaurangverksamhet i anslutning till Södra Ängs turistverksamhet.

Konsultens kommentarer

Den ekonomiska verkligheten är tuff för mindre jordbruk av Södra Ängs storlek. Att ett lantbruk med bred traditionell inriktning har svårt att skapa lönsamhet är ingen överraskning. Det krävs stora arbetsinsatser och ger samtidigt knappt något netto att leva av. Projektet Gröna Torp har trots det stora förtjänster genom att det bemöter många av de moderna samhällsproblemen på ett välavvägt sätt. De allt mer påtagliga problemen med brist på miljöhänsyn, arbete och energi har alla goda möjligheter att bemötas positivt i Gröna Torp. Därför ska projektet inte avfärdas p.g.a. tveksam ekonomisk lönsamhet. Dagens ekonomiska måttstock, som indirekt bygger på en oljebaserad tillväxtekonomi, kommer sannolikt att se helt annorlunda om ett årtionde. Med det perspektivet är Gröna Torp ett framtidsprojekt. Det faktum att det finns många människor i det moderna samhället som drömmer om en tillvaro och sysselsättning nära naturen, är troligen också en drivkraft som till viss del kan ersätta den nuvarande svaga ekonomiska drivkraften för projektet.

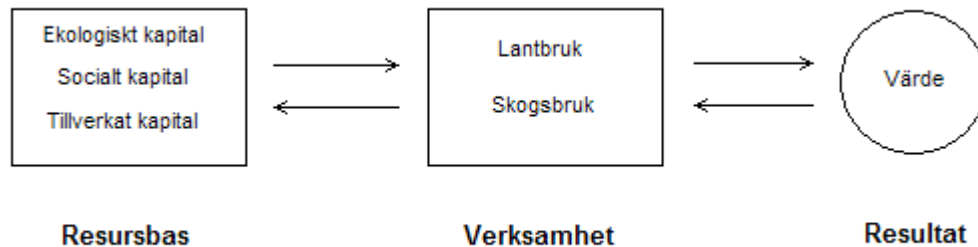
Ekonomi kan endast gå runt med dagens förutsättningar om arbetsersättningen blir låg och genom att det finns några händiga och arbetsvilliga personer i kooperativet. Projektets framgång blir således beroende av att ett antal personer ska finna miljön och omständigheterna kring projektet tillräckligt lockande för att man ska bestämma sig för att bosätta sig och verka där. Därutöver är projektet beroende av att det finns andra sidoinkomster i de aktuella hushållen.

För att kunna optimera ekonomin efter förutsättningarna blir det nödvändigt att samarbetet fungerar bra dels inom kooperativet och mellan kooperativet och markägaren. Det kommer sannolikt att få en avgörande betydelse hur projektet utformas organisatoriskt eftersom det är det som lägger grunden till en trivsamt social miljö. I det sammanhanget är det kanske tveksamt om det är en bra lösning att stiftelsen ska finnas representerad som en part i kooperativet. Det finns risk för att det leder till konstiga och oklara situationer när samma part befinner sig på båda sidor om ett avtal. Oavsett hur relationerna organiseras mellan de olika intressenterna så måste en generell inställning vara att en lockande social miljö bäst byggs upp genom att främja ömsesidigt förtroende och genom att skapa lämpliga forum för öppen dialog och beslutsfattande.

Trots att projektet Gröna Torp har tuffa ekonomiska förutsättningar ur en företagsekonomisk synvinkel finns det ändå goda förutsättningar för att det ska vara ett givande projekt samhällsekonomiskt. De största fördelarna med Gröna Torp skulle troligen visa sig utanför de företagsekonomiska kostnaderna och intäkterna i form av större miljöhänsyn, levande kulturlandskap och mänsklig sysselsättning. Utmaningen blir att hitta samarbetsformer som lockar människor att bosätta sig.

Del B, Analys över projektet Gröna Torps långsiktiga värdeskapande

Analysmodell

Figur. Schematisk bild över en verksamhets flöden mellan resursbas, verksamhet och resultat. Flöden och kapital värderas ofta i pengar som styrs av efterfrågan, men de kan också värderas utifrån utbudet vilket inte alltid värderas i enheten kronor. Utbudet kan t.ex. värderas i energitermer. En analys som fokuserar mer på resursbalans och skapande av alternativa subjektiva värden kallas ofta för naturekonomisk företagsanalys.²

I del A analyserades verksamheten utifrån dagens ekonomiska förutsättningar. Utifrån ovanstående figur fokuserar en sådan analys på att belysa verksamhet och resultat mätt i kronor. Det finns dock värden och flöden som inte tas med i en sådan analys. Utöver den ekonomiska bärkraften kan en verksamhet skapa icke ekonomiska värden så som estetiska miljöer och mänsklig mening. Vad som är ett resultatvärde är ur den synpunkten en subjektiv bedömning. Trots det är det ett mycket viktigt värde för den inblandade. Detta värdeskapande som går utanför den krasst ekonomiska bedömningen är således viktig för att analysera bärkraften i ett projekt som Gröna Torp.

Det finns också en annan dimension som den ekonomiska kostnads- och intäktsanalysen inte tar upp. Det handlar om den resursbas som ligger till grund för verksamheten. Ofta inkluderas delar av det tillverkade kapitalet, som byggnader, maskiner och finansiellt kapital, medan det sociala och ekologiska kapitalet utelämnas. En långsiktigt hållbar verksamhet bör emellertid bedömas utifrån alla dessa aspekter.

Det finns tre frågor som bör ställas när en verksamhet analyseras långsiktigt och övergripande:

1. Kan detta sätt att använda resursbasen pågå länge?
2. Hur väl tillvaratas resurserna i verksamheten?
3. Skapar verksamheten något netto i form av värden?

² I traditionell ekonomi utgår man ifrån att det enbart är efterfrågan som bestämmer prisnivån. I s.k. naturekonomisk företagsanalys däremot utgår man ifrån att det finns värden som styrs mer av utbudets begränsningar än av efterfrågan. Det här får flera konsekvenser för analysen: a) begränsningen i utbudet måste ofta värderas i andra enheter än i kronor, b) utbudet behöver inte alltid vara ett objektiva värde eftersom uppfattningen om "bristen på något" ofta är en subjektiv bedömning. Sören Bergström skriver i boken "Hur går det? – Introduktion till naturekonomisk företagsanalys", sida 39, "som naturekonom måste man förstå den fulla vidden av att man inte kan dölja några ståndpunkter bakom objektiva utbuds- eller efterfrågebestämda värden. Det enda man kan hävda med kraft är analysens värdemässiga förutsättning". Det innebär med andra ord att det i alla ekonomiska sammanhang är meningsfullt att hushålla, men vad eller vilka värden man hushåller med, och i vilka termer de uppskattas, bestäms av den eller de som gör analysen.

I en naturekonomisk analys brukar man börja med att definiera vilka värden som man vill uppnå eller skapa. Därefter bestämmer man i vilka termer som dessa värden bäst kan uppskattas i. I övrigt följer analysen i stort sett samma principer som den traditionella analysen när man räknar ut nyckeltal för hushållning av resurser, verkningsgrad, snålhet och marginal. Varje nyckeltal uppskattas sedan med jämna mellanrum och man kan därmed se om verksamheten utvecklas till det bättre eller det sämre.

Den här rapporten har inte utrymme för att skapa några sådana tidsserier av nyckeltal. Det som kommer att göras här är att utgå från de värden och målsättningar som finns för projektet Gröna Torp. Därefter kan man föra en allmän diskussion om möjligheterna att skapa en effektiv verksamhet och ett långsiktigt hållbart utnyttjande av resurserna på Södra Äng. Med andra ord, ovanstående tre frågor ska diskuteras allmänt med endast mindre inslag av uppskattade värden och flöden.

Värden och målsättningar med projektet

Utifrån diskussioner och korrespondens med initiativtagarna till projektet Gröna Torp kan följande målsättningar för projektet definieras:

1. Bevara kulturlandskapet och gamla lantraser.
2. Uppnå ett långsiktigt och hållbart marknyttjande.
3. Främja social samverkan.
4. Skapa meningsfull sysselsättning.
5. Möta framtidens samhällsförändringar.

Det första målet uppnås genom att marken kontinuerligt brukas på ett varsamt och småskaligt sätt. Värden skapas när kulturlandskapet underhålls och bevaras genom mänskligt arbete och användning av gamla lantraser.

Det andra målet handlar om att hitta praktiska bruksformer som inte förstör eller bryter ner den långsiktiga användningen av marken som resurs. Det här målet har många dimensioner. En dimension handlar om att bruka marken så näringsbalanser, markstruktur, mikrobiologisk aktivitet och hydrologisk balans behålls eller förbättras. En annan dimension är att undvika anrikning av skadliga ämnen. En tredje dimension är att bruka marken på ett sätt som skapar ett energinetto, d.v.s. att bruka marken så att mer energi skapas än förbrukas i processen. Värden kan i det här fallet uttryckas i energitermer, i mängd skadliga ämnen, i kemiska, fysiska och biologiska termer.

Det tredje målet handlar om att främja samarbetsformen som både yrkesmässig och privat relation. Det är en målsättning som på flera sätt kringgår grundläggande antaganden kring modern ekonomi som bygger på konkurrens, fri marknad och individuell nyttomaximering. Värden skapas här genom samverkan för att lösa problem, umgås eller producera.

Det fjärde målet handlar om att skapa en plats för människor i ett trångt samhälle där man lätt blir överflödigt och inte behövd. Värden skapas här genom att människor får en meningsfull uppgift i tillvaron. Ett minimikrav för att det ska kännas meningsfullt är att uppgiften ska ge ett ekonomiskt netto, d.v.s. ersättningen per timme bör vara mer än noll. Däremot behöver timersättningen inte vara speciellt hög ifall omgivningen uppskattar arbetets övriga värdeproduktion som inte genererar en inkomst i form av pengar.

Det femte målet berör de samhällsförändringar som står för dörren. Alla fakta pekar på att infrastrukturen för ekonomin och energiförsörjningen i samhället kommer att genomgå stora förändringar i framtiden³. Mot den bakgrunden handlar denna målsättning dels om att aktivt vara

³ Se t.ex. ASPOs hemsida, www.peakoil.net

en del av samhällsförändringen genom att erbjuda alternativ, dels om att vara tillräckligt flexibel för att kunna möta oförutsedda förändringar. Värden skapas här genom att en flexibel och handlingskraftig struktur för projektet byggs upp, med starka demokratiska inslag.

Bevara kulturlandskapet och gamla lantraser

Kan detta sätt att använda resursbasen pågå länge?

Vad består resursbasen av i detta fall? När det gäller lantraserna består resursen först och främst av djuren själva, men också av den mark som behövs för att skapa foder och det mänskliga arbete som behövs för att underhålla det. Slutligen behövs det viss utrustning och materiel. Djuren och marken representerar det ekologiska kapitalet i resursbasen. Den mänskliga insatsen representerar det sociala kapitalet och övrig nödvändig utrustning representerar tillverkat kapital. Svaret på frågan är naturligtvis att så länge det finns människor som brukar marken hänsynsfullt och med viss tillgång på utrustning så kan användningen av resursbasen pågå länge.

För värdet ”kulturlandskap” består resursbasen inte i första hand av själva marken utan snarare av brukandet av marken. I sin enklaste betydelse är ett kulturlandskap ett landskap som brukas av människan. Resursbasen består av mänsklig aktivitet, vilket betyder att mänskligt brukande alltid kommer att skapa någon form av kulturlandskapvärde.

Hur väl tillvaratas resurserna i verksamheten?

Den absolut viktigaste faktorn för att tillvarata resurserna i verksamheten är att det finns tillräckligt med arbetskraft. Finns det möjlighet och intresse att bruka marken och vårda lantbruksraserna inom projektet Gröna Torp så kommer resurserna automatiskt att tas till vara.

Skapar verksamheten något netto i form av värden?

Så länge som det finns möjlighet för människor att befolka och bruka marken kommer ett nettovärde att skapas.

Uppnä ett långsiktigt och hållbart marknyttjande

Kan detta sätt att använda resursbasen pågå länge?

Resursbasen består i det här fallet av markens fysiska, kemiska och biologiska produktionsförutsättningar. För att resursbasen ska kunna användas länge måste man se till att halter av viktiga näringsämnen behålls, att mängden organiskt material inte minskar och att markstrukturen inte försämras. Det kan också handla om att styra vattentillgången genom främst dräneringsåtgärder. Slutligen måste man se till att det inte tillförs skadliga ämnen utifrån. Projektet Grön Torp har alla förutsättningar för att kunna använda resursbasen länge på detta sätt.

Hur väl tillvaratas resurserna i verksamheten?

Det krävs skicklighet, stor kunskap och hårt arbete för att kunna tillvarata resurserna på ett långsiktigt och hållbart sätt. Näringsbalanserna styrs av växtföljder, skördeuttag och tillförd gödsel. Mängden organiskt material påverkas av samma faktorer. Markstruktur och näringsbalans styrs dessutom av brukningsmetoder och av typ av utrustning. En helt annan men mycket viktig faktor för långsiktigheten i brukandet har att göra med energi. För att marknyttjandet ska vara hållbart på längre sikt måste den mängd energi som importeras till Södra Äng vara mindre än den mängd som exporteras. Åtminstone efter det att fossila bränslen har upphört att subventionera verksamheten. Det här utesluter troligen också den energikrävande användningen av konstgödsel. Förutsättningarna för att tillvarata dessa resurser är goda på Södra Äng, men utfallet kommer att styras av den mänskliga kompetens som samlas.

Skapar verksamheten något netto i form av värden?

Att uppnå ett långsiktigt hållbart nyttjande är mycket svårare och mer komplext än vad de flesta föreställer sig. Det är därför långtifrån självklart att Gröna Torp kommer att skapa ett netto för den här målsättningen. Utgår man från tillgången på mark, infrastruktur och arbetskraft är emellertid förutsättningarna väldigt goda.

Främja social samverkan

Kan detta sätt att använda resursbasen pågå länge?

En social samverkan bygger främst på en resursbas av socialt kapital. Som försörjningsbas till det sociala kapitalet behövs det även ett ekologiskt kapital, men social samverkan handlar mest om att bygga upp det sociala kapitalet. Konkret handlar det om att ha tydliga ramar för ägande, nyttjande, beslutsfattande och rättigheter inom kooperativet. Det handlar också om att skapa en miljö där beroenderelationer fördelas någorlunda jämt, för att på det sättet främja tillit, förtroende och samarbete. I det sociala kapitalet ingår även kunskaper och färdigheter. Även här är det fördelaktigt om det finns många olika kompetenser fördelat på olika personer inom kooperativet. Generellt sett har den kooperativa samarbetsformen goda förutsättningar för att använda det sociala kapitalet på ett bra sätt, men med fel upplägg kan det lika gärna bli destruktivt.

Hur väl tillvaratas resurserna i verksamheten?

Det finns en uppenbar risk i upplägget för Gröna Torp att fördelningen i beslutsfattande och rättigheter hamnar ojämnt mellan stiftelsen och hushållen i kooperativet. Med de hyreskrav som stiftelsen måste ha p.g.a. nuvarande lånebörd, är risken stor att relationen kommer få allt för stark likhet med relationen mellan godsägare och arrendator. D.v.s. vissa parter hamnar i en stark beroendeställning, vilket försämrar förutsättningarna för samarbete. Däremot kan fortfarande relationerna mellan hushållen bli bra så länge som ramverket för kooperativet tar hänsyn till både behovet av individuell frihet och gemensamt skapande. Stiftelsens lånebörda behöver inte heller bli ett problem ifall det tydligt framgår för alla inblandade att stiftelsen i sin tur står i beroendeställning till sina långivare, och att det därmed blir en uppgift för alla inblandade att dela på denna lånebörda. Det blir en utmaning att skapa en struktur som fördelar denna börda rättvist till allas belåtenhet.

Skapar verksamheten något netto i form av värden?

Återigen är det svårt att förutsäga ifall något värde i form av social samverkan kommer att skapas. Det är väldigt många faktorer som påverkar. Den nuvarande skuldbördan på fastigheten samt jordbrukets ekonomiska förutsättningar gör målet svårare att nå, men samtidigt kanske kooperativt nyttjande är det bästa alternativet att prova. Kooperativt nyttjande är i vissa avseenden mer krävande och riskabelt, men innefattar samtidigt stora möjligheter till att skapa värde i form av social samverkan.

Skapa meningsfull sysselsättning

Kan detta sätt att använda resursbasen pågå länge?

Resursbasen består i det här fallet av det som känns meningsfullt för människor att göra. Det är självfallet en omöjlig fråga att svara på vad det är för någonting som är meningsfullt, men några grundförutsättningar kanske kan pekats ut. Ingen människa tycker om att vara till belastning för andra. En grundförutsättning för de människor som kommer att verka inom Gröna Torp är därför att de skapar någonting som uppskattas av andra medlemmar i hushållen. Det som genererar ekonomisk inkomst eller mat på bordet har särskilt goda förutsättningar att uppskattas. Ett rörligt arbete i nära kontakt med djur och växter är också en meningsfull ingrediens för de allra flesta.

Resursbasen kommer aldrig att sitta i den bemärkelsen att det kommer att bli brist på arbete, däremot finns det alltid en risk för att en del arbete inte känns meningsfullt. Men om resursbasen definieras som att den består av arbetsuppgifter som behöver någon för att utföra dem, så är resursbasen oändlig.

Hur väl tillvaratas resurserna i verksamheten?

De små ekonomiska marginalerna inom lantbruket är det största problemet. Om en arbetsinsats inte ger en märkbar inkomst måste det kompenseras av andra fördelar. Samma arbete kan fortfarande motiveras om det ger t.ex. mat för egen konsumtion samt bättre fysisk och psykisk hälsa, åtminstone så länge som hushållet som helhet har tillräckligt stor inkomst. Men med ovanstående definition på resursbas så tillvaratas resurserna bättre ju fler det är som är där och arbetar med dem. Ur det perspektivet är ett kooperativ en perfekt lösning.

Skapar verksamheten något netto i form av värden?

Om det skapas ett nettovärde av meningsfull sysselsättning är i slutänden en högst individuell subjektiv bedömning. Men i någon mån kommer det att skapas ett netto så länge det finns någon som är där och brukar marken som en del av sitt levebröd. Den ekonomiska bärkraften i projektet är troligen tillräckligt stark för att främja detta värde, tack vare upplägget med kompletterande externa hushållsinkomster.

Möta framtidens samhällsförändringar

Kan detta sätt att använda resursbasen pågå länge?

Resursbasen består i det här fallet av Gröna Torps förmåga att möta samhällsförändringar. Det handlar mest om att ha ett väl anpassat socialt och tillverkat kapital. Det ekologiska kapitalet är relativt begränsat av fastighetens förutsättningar. Det sociala kapitalet bör vara så pass bra att det inbegriper många kunskaper och färdigheter, samt att det kan upprätthålla en bra kommunikation mellan individerna, hushållen och stiftelsen när man ställs inför problem och förändringar. Även det tillverkade kapitalet måste vara anpassat så att det kan klara oförutsedda rubbningar i material- och energiflöden, eller ändringar i juridiska krav och ekonomisk påverkan.

Hur väl tillvaratas resurserna i verksamheten?

Att tillvarata denna resursbas handlar om att bygga upp en beredskap och tålighet inför troliga förändringar. Den alvarligaste förändringen som samhället står inför är den förväntade bristen på fossila bränslen. Urfasningen av fossil energi kommer att innebära att det blir många gånger dyrare att köpa energi. Inom lantbruket kommer det att avsevärt fördyra kostnaderna för dragkraften. För en relativt liten gård som Södra Äng kommer det med all sannolikhet betyda att man måste gå över från traktorer till hästar. Denna förändring kräver förberedelser för att bygga upp rätt sorts socialt och tillverkat kapital. I och med övergången från fossil energi kommer samhället även bli tvunget att frångå den traditionella tillväxtmodellen inom ekonomin. Exakt hur det kommer att gå till är svårt att veta, men det kommer leda till mera lokalt anpassade flöden för pengar, varor och tjänster. Projektet Gröna Torp har mycket goda förutsättningar att möta dessa förändringar.

Skapar verksamheten något netto i form av värden?

Bara det faktum att mindre åkerarealer och beten brukas i stället för att planteras igen innebär att ett nettovärde skapas eftersom man då är bättre rustad att möta energibristen. All åkerareal är en viktig omvandlare av solenergin i ett samhälle utan fossil energi. Om Gröna Torp dessutom kan verka för att fler människor involveras och att småskalig och miljövänlig teknik används, då kommer projektet att skapa ett viktigt netto i detta avseende.

Sammanställning Gröna Torp

Områdeskalkyl	Antal	Rörelsekapital (kr)	Arbets tid (h)	TB1 (kr)	TB3 (kr)	Produktion/år
Halm	2,2 ha	195	18	2462	0 7920 kg halm	
Korn	1,1 ha	2292	53	1487	-3016 3080 kg korn	
Havre	1,1 ha	2304	53	644	-3859 2750 kg havre	
Ärt	1,1 ha	3131	53	760	-3791 2002 kg ärtor	
Vall, hö+bete	10,1 ha	12241	202	31644	-505 30300 kg hö, 18180 kg ts bete	
Betesmark	10,3 ha	11586	21	32364	26296 14420 kg ts bete	
Mjölkkor	2 kor, 1 tjur, 2 kalvar	2725	240	6118	-16148 10600 kg mjölk, 324 kg levererat nötkött	
Får	35 tackor, 1 bagge, 60 lamm	38549	315	72283	38115 1148 kg fårkött, 42 fårskind, 70 kg ull	
Grisar	2 suggor, 1 galt, 40 kultingar	14333	260	39686	17474 2638 kg griskött	
Häst	1 valack	6455	150	5076	-11687 170 h dragkraft	
Höns	14 honor, 3 tuppar, 56 kycklingar	5600	168	-3654	-17094 1960 ägg, 56 kycklingar	
Kaniner	6 honor, 2 hanar, 72 kaninungar	1092	270	45216	23616 108 kg kaninkött	
Potatis	0,2 ha	780	320	7069	-18531 4000 kg potatis	
Grönsaker	0,3 ha	2430	900	61411	-10589 1110 kg kålrot, 1740 kg rödbeta, 2550 kg morot, 1620 kg lök	
Ved	48,2 ha	241	386	19184	-14797 60 m3fub ved	768 kg blomkål
EU bidrag	24,2 ha			26427		2190 kg vitkål
Övrigt arbete			1100			

Totalt: 103954 4509 348 177 kr 5 484 kr

Utöver ovanstående särintäkter och särkostnader tillkommer följande samkostnader:

Underhållskostnader	3 750 kr	
Diverse driftsutgifter utöver bidragskalkylema	282 810 kr	
Avskrivningar	20 000 kr	
Summa:	306 560 kr	-306 560 kr

Arbetskostnad för planering och underhåll 88 000 kr
 Totalt samkostnader, inklusive arbetskostnader: 394 560 kr -394 560 kr

Resultat TB1 resp. TB3, inklusive samkostnader: 41 617 kr -389 076 kr

TB1 motsvarar särintäkter minus särkostnader 1 (d.v.s. de kostnader som är knutna till produktionsmängden)

TB3 motsvarar särintäkter minus särkostnader 3 (d.v.s. samtliga särkostnader inklusive kostnader för arbete, underhåll, avskrivningar och ränta på rörelsekapital).

Resultaträkning

Intäkter		
3040	Proteingrödor (Baljväxter)	550 kr
3052	Matpotatis sort 1	7 069 kr
3061	Hö	15 150 kr
3068	Bidrag vallodling	15 179 kr
3070	Bär och grönsaker	61 411 kr
3081	Miljöstöd	29 790 kr
3085	Ekologiskt stöd växtodlingen	12 740 kr
3110	Mjolkproduktion	33 814 kr
3120	Mjolkproduktion - livdjur	2 140 kr
3133	Mjölkkor slakt	2 927 kr
3187	Stöd utrotningshotade husdjur	2 000 kr
3211	Smågrisar	101 400 kr
3285	Ekologiskt stöd suggor	1 700 kr
3287	Stöd utrotningshotade husdjur	1 000 kr
3290	Övriga intäkter svin	2 925 kr
3311	Avelsdjur får och getter	2 877 kr
3312	Lamm slakt	77 700 kr
3314	Skinn och ull	34 300 kr
3320	Fjäderfä och ägg	-3 654 kr
3360	Vakant	45 216 kr
3385	Ekologiskt stöd tackor/getter	8 925 kr
3387	Miljöersättning utrotningshotade djurraser	5 250 kr
3450	Ved	19 184 kr
3621	Körslor	9 600 kr
3690	Övriga sidointäkter	2 500 kr
3981	Kompensationsbidrag	26 426 kr
Summa intäkter		518 119 kr
Kostnader		
4010	Utsäde	-5 854 kr
4024	P	-97 kr
4025	K	-399 kr
4060	Legoarbeten körslor växtodl	-4 000 kr
4066	Tröskning	-4 356 kr
4070	Omkostnader växtodlingen	-787 kr
4071	Torkning	-1 007 kr
4075	Analysavgifter	-53 kr
4083	Skördegarn, nät och plast	-783 kr
4123	Inköp kvigor	-5 340 kr
4131	Baskraftfoder	-3 875 kr
4133	Fodersäd inköpt	-2 637 kr
4138	Mineralfoder	-1 967 kr
4170	Omkostn mjölk/köttproduktion	-5 496 kr
4180	Övriga kostnader nötkreatur	-9 330 kr
4213	Hyra för galtar och suggor	-6 312 kr
4232	Konc och färdigfoder smågrisar	-1 373 kr
4233	Spannmål smågrisar o suggor	-12 272 kr
4234	Koncentrat suggor	-2 237 kr
4235	Färdigfoder suggor	-495 kr
4236	Foderbiprodukter suggor	-4 800 kr
4270	Omkostnader svinproduktion	-4 178 kr
4272	Svinhälsokontroll	-134 kr
4280	Övriga kostnader svin	-31 120 kr
4313	Inköp hästar	-1 600 kr
4331	Foder till får och getter	-1 071 kr
4370	Omkostn övrig djurproduktion	-21 490 kr
4379	Övriga tjänster	-1 637 kr
4380	Övr kostn övrig djurproduktion	-27 387 kr
5010	Lokalhyra	-40 000 kr
5110	Arrende tomträttsavgäld	-70 000 kr
5310	Elavgifter för drift	-20 824 kr
5360	Drivmedel oljor	-39 914 kr
5400	Förbrukningsmaterial	-5 000 kr
5520	Rep/underhåll av inventarier	-3 750 kr
5700	Transport	-25 000 kr
6100	Kontorsmaterial och trycksaker	-40 000 kr
6310	Företagsförsäkringar	-20 000 kr
6312	Djurförsäkring	-260 kr
6900	Övrigt	-30 000 kr
Summa kostnader		-456 834 kr
Resultat före avskrivningar		61 285 kr
Avskrivning (Årligt reinvesterings- och amorteringsbehov)		
7810	Avskrivn på imm anl tillg	-10 000 kr
7814	Avskrivning produktionsrätter	-0 kr
7821	Avskrivningar på byggnader	-0 kr
7832	Avskrivn maskiner/inventarier	-6 000 kr
7833	Avskrivningar byggnadsinv	-4 000 kr
7835	Avskrivningar markinventarier	-0 kr
Summa avskrivningar (årligt reinvesterings- och amorteringsbehov)		-20 000 kr
Resultat efter avskrivningar		41 285 kr
Finansiella intäkter och kostnader		
8310	Ränteintäkter från oms.tillg	0 kr
8410	Räntekostn långfr skulder	-0 kr
Summa finansiella intäkter och kostnader		0 kr
Arbets- och kapitalinkomst		41 285 kr

Kalkyleringsfaktorer					
Djurstall	Återanska- ffningsvärde	%	Underhåll	%	Avskrivning
<i>Befintliga Byggnader</i>					
Byggnader < 25 år		0,7		4,0	
> 25 år		2,5		-	
<i>Byggnadsinventarier</i>		3,5		8,0	
<i>Nya byggnader</i>					
Byggnad		0,7		4,0	
Byggnadsinventarier		3,5		8,0	
Övriga ekonomibygnader					
<i>Befintliga byggnader</i>					
Byggnad < 40 år		0,7		2,5	
Byggnad > 40 år		2,5		0,0	
<i>Byggnadsinventarier</i>	50 000	3,5	1 750	8,0	4 000
<i>Nya byggnader</i>					
Byggnad		0,7		2,5	
Byggnadsinventarier		3,5		8,0	
Bostäder					
Befintlig bostad		1,0		2,5	
Bostad som ej behövs		2,0		0,0	
Nybyggnad		1,0		2,5	
Markanläggningar					
Befintliga		0,5		1,5	
Nya		0,5		3,0	
Vägar och diken					
Befintliga					
Nybyggnation				0,0	
Maskiner					
Befintliga och nya	80 000	2,5	2 000	7,5	6 000
Övrigt					
Produktionsrätter				33,0	
Startkostnader	50 000			20,0	10 000
SUMMA			3 750		20 000

Internt

Intäkter	
93015 Vårkorn (internt)	3 634 kr
93016 Havre (internt)	2 778 kr
93041 Foderärt (internt)	3 063 kr
93061 Hö (internt)	12 726 kr
93063 Halm (internt)	3 491 kr
Summa intäkter	25 692 kr
kostnader	
94130 Kraftfoder mjölkproduktion (internt)	-1 244 kr
94133 Fodersäd inköpt (internt)	-3 646 kr
94134 Kalvfoder (internt)	-951 kr
94151 Hö (internt)	-10 660 kr
94152 Halm (internt)	-1 316 kr
94180 Övriga kostnader nötkreatur (internt)	-3 196 kr
94213 Hyra för galtar och suggor (internt)	-1 200 kr
94233 Spannmål smågrisar o suggor (internt)	-1 888 kr
94253 Halm (internt)	-510 kr
94333 Foder till hästar (internt)	-505 kr
94370 Omkostn övrig djurproduktion (internt)	-245 kr
Summa kostnader	-25 361 kr
Internt netto	332 kr
Arbets- och kapitalinkomst enligt Resultaträkning	41 285 kr
Internt netto	332 kr
Summa	41 617 kr
Jämför med Arbets- och kapitalinkomst enligt Sammanställning	41 617 kr